

Odpowiedzialność jako wartość w pracy fizjoterapeuty

The responsibility as the value in the work of the physiotherapist

numer DOI 10.2478/v10109-010-0047-2

Krzysztof Pezdek

Katedra Podstaw Fizjoterapii, Zakład Filozofii i Socjologii AWF we Wrocławiu

The Faculty of Physiotherapy, Chair of Basics of Physiotherapy, Department of Philosophy and Sociology, University of Physical Education in Wrocław

Streszczenie:

W pracy dokonano analizy pojęcia odpowiedzialności, które jest kluczowe dla *Kodeksu Etyki Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej*. Odpowiedzialność fizjoterapeuty jest nierozdzielnie związana z jego czynnościami zawodowymi, prawnymi oraz wartościami moralnymi, wyznaczając najszerze granice jego funkcjonowania. Określa zarówno interes własny pracownika, interes zakładu pracy, społeczeństwa, ale przede wszystkim uwzględnia potrzeby drugiego człowieka – pacjenta.

Słowa kluczowe: etyka zawodowa, odpowiedzialność, obowiązek.

Abstract:

The objective of the paper is to present an analysis of the concept of responsibility which is a crucial element of the *Code of Ethics of the Physiotherapist of the Republic of Poland*. Responsibility of the physiotherapist is inseparably tied to his/her professional, legal and moral activities and determines the broadest limits of his/her functioning. Responsibility defines the interest of the employee, the interest of the workplace and of society, but above all it allows one to take into account the needs of another person – the patient.

Key words: professional ethics, responsibility, duty.

Niektóre grupy zawodowe, poza odwoływaniem się do ogólnych zasad i wartości moralnych obowiązujących w społeczeństwie, obwarowują dodatkowo swoje działanie szczegółowym kodeksem etycznym. Dotyczy to przede wszystkim tych zawodów, w których dobro drugiego człowieka stanowi zasadniczy przedmiot codziennej praktyki. I tak mamy kodeksy etyczne zawodów medycznych, prawniczych, pedagogicznych i innych. Nietrudno zauważyć, iż w profesjach medycznych uzewnętrzniona jest wartość zdrowia i życia ludzkiego, w profesjach prawniczych mamy do czynienia ze sprawiedliwością, zaś w zawodach pedagogicznych chodzi o wychowanie mądrego człowieka. Ponieważ zawód fizjoterapeuty należy do profesji medycznych, toteż i on dodatkowo regulowany jest własnym kodeksem etyki zawodowej. Wśród wartości, które wydają się konstytutywne dla pracy fizjoterapeuty, bez wątpienia należy wymienić odpowiedzialność. Wartość ta jest ściśle powiązana z godnością, obowiązkiem, a także sprawiedliwością. Dlatego też uświadomienie sobie jej istoty oraz naturalnego kontekstu może okazać się owocne dla pełniejszego zrozumienia zasad zawartych w *Kodeksie Etyki Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej*.

Według autorów *Małego Słownika Etycznego* odpowiedzialność to „właściwość ludzkiego postępowania polegająca na możliwości lub gotowości do ponoszenia konsekwencji, wzięcia na siebie dobrych i złych skutków własnego postępowania” [1]. Z kolei w rozumieniu społecznym „ludzie są odpowiedzialni za to, z czego można ich rozliczyć; jeśli

Some professions apart from obeying general standards and moral values binding in a society additionally comply with a detailed ethical code. It concerns mainly those professions where the well-being of another person is the essential element of everyday practice. And thus there are codes of ethics for medical, legal, pedagogical and other professions. It is not hard to notice that in medical professions the emphasis is put to the value of health and human life, in legal professions to justice, and in pedagogical professions to bringing up a wise human being. Since the profession of physiotherapist belongs to the group of medical professions, it also has its own code of ethics. Among the values which are essential in the line of work of physiotherapist is responsibility. This virtue is closely connected with dignity, duty and justice. Therefore it is important to understand its essence and natural context in order to fully understand the rules contained in *The Code of Ethics of the Physiotherapist of the Republic of Poland*.

According to the authors of *Mały Słownik Etyczny* (Small Dictionary of Ethics) responsibility is “appropriateness of human behaviour consisting in ability or readiness to suffer consequences, taking responsibility for good and bad consequences of one’s actions” [1]. And in the social context “people are responsible for what they can be accounted for; if someone does not fulfil their duties, they may be brought to justice. The work, profession and social role may be partially defined by the responsibility they are

ktos nie wypełnia swoich obowiązków, można go pociągnąć do odpowiedzialności. Praca, zawód i rola społeczna dają się częściowo zdefiniować właśnie w terminach odpowiedzialności, z jaką się wiąże” [2]. Z przytoczonych definicji wynika, iż podmiotem odpowiedzialności jest zawsze człowiek obdarzony swoistymi cechami – racjonalnością oraz samoświadomością. Nie mamy zatem na myśli każdego człowieka, lecz jedynie osoby. Należy jednak pamiętać, iż nie chodzi tutaj o definicję osoby w religii chrześcijańskiej, według której człowiek staje się nią już w chwili poczęcia [3, 4]. Tylko osoby są zdolne do podejmowania własnych czynów oraz brania pełnej odpowiedzialności za ich konsekwencje. Osobą jest fizjoterapeuta zatrudniony w placówce zdrowia, natomiast nie jest nią niemowlę bądź chory cierpiący na trwałe zaburzenia świadomości.

Z kolei przedmiotem odpowiedzialności jest czyn przyczynowo związany z osobą, który ponadto jest nośnikiem wartości w odniesieniu do działania, jego konsekwencji oraz samego sprawcy. Przy czym niektórzy badacze uważają, iż wartości czynu nie powinny być korzystne dla sprawcy, lecz dla innych jednostek, wspólnot bądź instytucji [3]. Z tego punktu widzenia fizjoterapeuta czytający książkę nie bierze odpowiedzialności za swój czyn, ponieważ jest on korzystny tylko dla niego. Jeżeli jednak czytanie książki ma miejsce w zakładzie pracy i prowadzi do zaniedbania obowiązków zawodowych, to staje się on przedmiotem odpowiedzialności. Nastąpił bowiem konflikt wartości osobistych z zawodowymi i w tym konflikcie górę wzięły wartości indywidualne jednostki. Tak więc wartości czynu powinny być określane m.in. przez obowiązki, gdyż to właśnie z obowiązków wynika odpowiedzialność w jej najwęższym ujęciu. Niektórzy badacze nazywają je odpowiedzialnością formalną [5]. Z tej perspektywy niezwykle łatwo stwierdzić, czy mamy do czynienia z czynnem dobrym, czy też złym. Wystarczy jedynie określić, czy wartość czynu osoby jest tożsama z wartością obowiązku (prawo, regulamin itd.). Jeżeli tak właśnie jest, to czyn ma charakter pozytywny (choć jego konsekwencje już takie być nie muszą). Kiedy zaś wartość czynu osoby nie jest koherentna z wartościami obowiązku, to czyn można określić jako negatywny (choć jego konsekwencje mogą okazać się pozytywne). W praktyce fizjoterapeuty odpowiedzialność rozpatruje się przede wszystkim w ujęciu deontologicznym, a nie uтилитарystycznym, dlatego też, bez względu na ocenę skutków czynów, liczy się sam czyn wynikający z powinności zawodowej jednostki.

Nietrudno zauważyć, iż osoba odpowiedzialna w kontekście obowiązków koncentruje się przede wszystkim na własnych powinnościach, a nie na drugim człowieku. Posiada wiedzę na temat obowiązującego prawa, regulaminu pracy, zwyczajów itd., natomiast nie musi zwracać większej uwagi na fakt, czy działanie w obrębie tych norm jest bezpośrednio korzystne, czy też nie, dla drugiego człowieka. W wąskim rozumieniu odpowiedzialności to właśnie formalne kryteria postępowania stanowią podstawę oceny osoby oraz jej czynu. Stąd też ten rodzaj odpowiedzialności z powodzeniem można by nazwać odpowiedzialnością własną, za siebie.

Jednakże, oprócz wąskiego rozumienia odpowiedzialności, istnieje również jej szersze ujęcie, zwane odpowiedzialnością substytucyjną [5]. Odnosi się ono przede wszystkim do bezpośredniego działania na rzecz drugiego człowieka. Ukoronowaniem tego jest podstawienie siebie w miejsce innej jednostki i działanie w taki sposób, który również dla nas samych byłby najwłaściwszy, przynoszący najwięcej korzyści. Jest to szerokie rozumienie odpowiedzialności, ponieważ zakłada wykroczenie poza interes własny, określony poprzez obowiązki, i skoncentrowanie się na interesie innych ludzi. Fizjoterapeuta w powyższym ujęciu bierze odpowiedzialność nie tylko za siebie samego, ale przede wszystkim za pacjenta. Aby temu w pełni sprostać, niezbędne wydaje się wczytanie

related to” [2]. The aforementioned definitions state that the subject of responsibility is always a person with certain characteristics – rationality and self-awareness. That means it does not concern everyone, but some people. However, it should be remembered it is not about a definition of a person in Christian religion according to which everyone becomes a person the very moment they are conceived [3, 4]. Only persons are able to control their own actions and be responsible for their consequences. A physiotherapist employed in a health care centre is a person, but an infant or a patient suffering from constant mental disorders is not.

A subject of responsibility is an action related to a person which is additionally a carrier of values in relation to the action, its consequences and its doer. Some researchers believe that the value of the action should not be beneficial for the doer, but for other people, societies or institutions [3]. From this point of view a physiotherapist reading a book does not take responsibility for his action, because it is beneficial for him. However, if reading a book is taking place at work and leads to neglecting his professional duties, then it becomes his responsibility, because there is a conflict between personal interests with the professional ones and the personal ones take over. Therefore the values of an action should be determined, among other things, by duties since they determine responsibility in its basic form. Some researchers call that formal responsibility [5]. From that perspective it is very difficult to verify whether a given action is good or bad. It is enough to verify whether the value of the action is the same as the value of duty (law, rules etc.). If that is the case, then the action is positive (even if its consequences are not). When the action value is not coherent with the values of duty, the action may be classified as negative (even if its consequences are positive). In professional life of the physiotherapist's responsibility is considered mainly from a deontological, and not utilitarian perspective, therefore regardless of the evaluation of the consequences, the action itself matters as it is a result of duties of an individual.

It is easy to notice that the responsible person in terms of their duties concentrates mainly on their own duties and not on another being. The person possesses the knowledge about the binding laws, professional rules, customs etc., however, they do not have to pay attention to whether obeying those rules is or is not beneficial for another person. In a narrow sense of responsibility those formal criteria of an action are the basis of evaluation of a person and their actions. Thus, this kind of responsibility may be called self-responsibility, being responsible for oneself.

However, there is a more complex context called substitution responsibility [5]. It mainly concerns direct action in favour of another being, achieved when placing oneself in somebody else's position and acting in a way which would be the most proper and beneficial for the person. It is the wide context of responsibility since it goes beyond one's own interest determined by duties and focuses on the interest of other people. The physiotherapist according to the aforementioned definition takes responsibility not only for his/her self, but mainly for the patient. In order to carry out that task it seems important to understand the principles of the patient. It goes beyond the professional duties of the physiotherapist. Thanks to understanding the principles important for the patient it is possible to determine their needs, aims and motives. That knowledge only complements professional actions of the physiotherapist, but it makes it possible for the physiotherapist to establish better

w system wartości chorego. Wykracza to jednak poza zawodowe czynności fizjoterapeuty określone w jego obowiązkach. Odczytując wartości istotne dla chorego możliwe staje się sprecyzowanie potrzeb, celów oraz motywów jego działania. Wprawdzie wiedza ta jedynie dopełnia zawodowe czynności fizjoterapeuty, tym niemniej to właśnie dzięki niej może on nawiązać lepszy kontakt z pacjentem, może pomóc mu zrozumieć sens poszczególnych zabiegów, przekonać go do większego zaangażowania w rehabilitację, sprecyzować cele, które pacjent będzie mógł zrealizować po jej zakończeniu. Cele te ściśle wiążą się ze statusem intelektualno-społecznym pacjenta. Tak więc dla jednych może to być powrót do pracy zawodowej, dla innych ukończenie studiów, uprawianie sportu, opieka nad dziećmi itd. Im bardziej fizjoterapeuta zaangażuje się w identyfikację systemu wartości pacjenta, który odpowiada za przyjętą przez niego definicję dobra, tym łatwiej będzie mu osiągnąć lepszy efekt terapeutyczny, ponieważ jego działanie będzie dostosowane do indywidualnych potrzeb pacjenta zarówno od strony fizjologicznej, jak i psychologicznej. Stąd też odpowiedzialność za drugiego człowieka ma nie tylko charakter formalny, ale przede wszystkim pozaformalny. Żadne bowiem prawo nie mówi o tym, że należy z troską podchodzić do potrzeb innych ludzi, okazując im życzliwość i wspaniałomyślność.

W *Kodeksie Etyki Fizjoterapeuty RP* pojęcie odpowiedzialności występuje czterokrotnie. Po pierwsze, w punkcie 4. Ślubowania: ślubuję „ponosić odpowiedzialność prawną, zawodową i moralną za prowadzone działania fizjoterapeutyczne” [6]. Po drugie, w art. 21: „Fizjoterapeuta powinien być świadomy i odpowiedzialny za prowadzone działania profilaktyczne, a sam nie może propagować postaw antyzdrowotnych” [6]. Po trzecie, w art. 68: „Fizjoterapeuta powinien kształtować u rozpoczynających pracę zawodową kolegów poczucie odpowiedzialności za wykonaną pracę, nawyk rzetelności, pracowitości i dokładności” [6]. I po czwarte, w art. 72: „Fizjoterapeuta wzajemne stosunki opiera na szacunku, koleżeństwie, kulturze, poszanowaniu trudu i odpowiedzialności zawodowej. Szczególny szacunek i uznanie należą się fizjoterapeutom seniorom, a przede wszystkim byłym nauczycielom” [6]. Nie ulega wątpliwości, że trzy ostatnie ujęcia odpowiedzialności stanowią uszczegółowienie jej pierwszego rozumienia zawartego w Ślubowaniu. Stąd też analiza tego ujęcia odpowiedzialności stanowi przedmiot dalszych rozważań.

Autorzy *Kodeksu Etyki Fizjoterapeuty RP* wyróżnili trzy rodzaje odpowiedzialności: prawną, zawodową oraz moralną. Tak rozumiana odpowiedzialność powinna swym zakresem objąć następujące sytuacje: „1. Ktoś p o n o s i odpowiedzialność za coś albo, inaczej mówiąc, j e s t za coś odpowiedzialny. 2. Ktoś p o d e j m u j e odpowiedzialność za coś. 3. Ktoś jest za coś p o c i ą g a n y do odpowiedzialności. 4. Ktoś d z i a ł a odpowiedzialnie” [3]. Jednakże nie wszystkie spośród wymienionych sytuacji muszą zawsze współwystępować. Może być tak, że ktoś ponosi odpowiedzialność, ale jej nie podejmuje i z tego powodu nie jest pociągany do odpowiedzialności. Sytuacja ta ma m.in. miejsce, gdy rodzice ponoszą odpowiedzialność za własne dzieci, ale nie podejmują się ich opieki i sąd rodzinny nie pociąga ich za to do odpowiedzialności. Możliwa jest również sytuacja, gdy ktoś podejmuje odpowiedzialność, chociaż jej nie ponosi. Dzieje się tak wówczas, gdy osoba niewinna gotowa jest wziąć na siebie odpowiedzialność za czyn, którego nie dokonała. Istnieje również możliwość, że ktoś nie ponosi, ani też nie podejmuje odpowiedzialności, ale jest do niej pociągany. Sytuacja ta ma miejsce np. wtedy, gdy pracownik nie został zapoznany z własnymi obowiązkami i nie był świadomy, że należało podjąć odpowiedzialność za określone czyny i ich konsekwencje. O fakcie tym dowiedział się od sądu, który pociągnął go do odpowiedzialności karnej.

rapport with the patient, helps them understand the idea behind particular procedures, convinces to engage in the rehabilitation more, defines aims which the patient will be able to achieve when the therapy is over. The aims are closely related with the intellectual and social status of the patient. Thus, for some it may be returning to a professional career, for others finishing one's studies, taking up sport, taking care of one's children etc. The more the therapist is involved in understanding the system of principles of the patient which is responsible for the patient's definition of good and bad, the easier it would be to achieve better therapeutic results since their action would be adjusted to individual needs of the patient both from the physiological and psychological perspective. Therefore responsibility for another person goes beyond the formal rules. There is no law that says that one should treat other people with care, kindness and generosity.

In *The Code of Ethics of the Physiotherapist of the Republic of Poland* the term *responsibility* is mentioned four times. In clause 4. The Vow: “I vow to take legal, professional and moral responsibility for the carried out physiotherapeutic actions” [6]. In article 21: “Physiotherapist should be aware and responsible for the carried out prophylactic actions and cannot propagate anti-health ideas” [6]. In article 68: “Physiotherapist should encourage younger colleges to be responsible for their work, reliable, hard-working and thorough” [6]. And in article 72: “Physiotherapist bases his/her relations with others on respect, friendliness, culture, appreciation of the professional effort and responsibility. Special respect and appreciation should be given to senior physiotherapist and most of all to former teachers” [6]. There is no doubt that the last three descriptions of responsibility are elaborations on the first one included in The Vow therefore analysis of this aspect of responsibility is the subject of further considerations.

The authors of *The Code of Ethics of the Physiotherapist of the Republic of Poland* divided responsibility into legal, professional and moral. That understanding of responsibility should cover the following situations: “1. Someone takes responsibility or in other words is responsible for something. 2. Someone bears responsibility for something. 3. Someone is called to account for something. 4. Someone act responsibly” [3]. However, not all from the listed situations have to always take place simultaneously. It is possible that someone is responsible, yet does not take responsibility and is not called to account for it. This happens when parents are responsible for their children, yet do not take responsibility for them and the Family Division of the High Court does not call them to account for it. It is also possible that someone takes responsibility for something, even though they are not responsible. It happens when someone who is not guilty of something is willing to take responsibility for it. It is also possible that someone is not responsible, does not take responsibility, yet they are called to account for something. For instance, when an employee was not introduced to their duties and was not aware that there was need for taking responsibility for certain actions and their consequences, learnt about it in the court of law who called them to account for his/her actions. However, in a situation of responsible behaviour one should both take and bear responsibility.

Physiotherapists taking responsibility should be aware of their professional experience in the widest context. They should know and understand their duties described by the work regulations, work rights, and they should also familiarise themselves with cultural and

Aczkolwiek w sytuacji odpowiedzialnego działania należy zarówno ponosić odpowiedzialność, jak i ją podejmować.

Fizjoterapeuta ponoszący odpowiedzialność powinien być świadomy swej praktyki zawodowej w najszerszym kontekście. Powinien znać i rozumieć swoje obowiązki określone w regulaminie pracy, prawie pracy, ale również powinien zapoznać się z uwarunkowaniami kulturowymi oraz moralnymi obowiązującymi w społeczeństwie, a także zwyczajami panującymi w placówce. Wiedza ta pozwala mu nawiązać właściwe relacje z pracodawcą, współpracownikami oraz pacjentami. Relacje te powinny bazować przede wszystkim na wartościach zawodowych, np. rzetelności, pracowitości i dokładności; społecznych, np. lojalności, solidarności, komunikatywności oraz ludzkich, np. życzliwości, wspaniałomyślności, empatii. Tak więc ponoszenie odpowiedzialności stanowi jej najszerze ujęcie. Wydawać się może, iż najmniej daje się ono uchwycić w jasne i precyzyjne ramy. Jej składnikami są przeciwieństwa różnorodnie pod względem jakości elementy, jak predyspozycje osobowościowe, wykształcenie, kwalifikacje zawodowe, wychowanie, kultura osobista, moralność itd. Tym niemniej tylko świadomość owych różnorodnych i nie do końca określonych składników pozwala na pasywne przyjęcie odpowiedzialności za zakład pracy, współpracowników, pacjentów, ale również środowisko lokalne, w którym placówka funkcjonuje, jej kooperantów, kontrahentów itd. Ponoszenie odpowiedzialności najlepiej przygotowuje fizjoterapeutę do podjęcia odpowiedzialności, którą z kolei można określić jako psychologiczną gotowość do działania. Pracownik gotów jest podjąć odpowiedzialność za własne czyny, kiedy znane mu są okoliczności, jak również prawdopodobne konsekwencje działania. Tylko wówczas możliwe staje się odpowiedzialne działanie bez obawy, że zostanie on pociągnięty do odpowiedzialności przez pracodawcę, organizację pracowniczą, czy też sąd. Można zatem wysnuć wniosek, że odpowiedzialność prawna i zawodowa zawiera się w sytuacji ponoszenia, podejmowania oraz bycia pociągany do odpowiedzialności.

Jednakże pozostaje jeszcze do rozważenia odpowiedzialność moralna. Otóż wiąże się ona z własnymi czynami osób, które: 1) mają wiedzę potrzebną do działania; 2) są tej wiedzy świadome; 3) mają możliwość podjęcia adekwatnego do sytuacji działania, są autonomiczne. Odpowiedzialność moralna obejmuje zarówno ponoszenie jak i podejmowanie odpowiedzialności. Jeżeli wymienione warunki nie zachodzą lub zachodzą w sposób ograniczony, to możemy mówić o braku lub ograniczeniu odpowiedzialności moralnej. Tym niemniej nie znaczy to, że w odpowiedzialności prawnej i zawodowej świadomość osoby nie jest ważna. Jest ona ważna, aczkolwiek nie zawsze musi być brana pod uwagę w ocenie czynu osoby bądź jego konsekwencji. Natomiast w ustalaniu odpowiedzialności moralnej samowiedomość podmiotu działającego zawsze odgrywa zasadniczą rolę. I tak fizjoterapeuta nie może wziąć odpowiedzialności moralnej za wykonanie zabiegu, który wykracza poza jego kompetencje zawodowe, nawet jeśli przełożony domaga się bezwzględного wykonania tego zabiegu. Moralna odpowiedzialność jednoznacznie zakłada bowiem, że fizjoterapeuta nie powinien swym działaniem stwarzać świadomego zagrożenia dla zdrowia i życia pacjentów.

Działanie moralne nie jest również możliwe, gdy okoliczności wykraczają poza kontrolę fizjoterapeuty. W podobnej sytuacji osoba nie jest bowiem w stanie podjąć autonomicznej decyzji, która byłaby podstawą adekwatnego do okoliczności czynu. Następujący przykład dostatecznie ilustruje powyższą sytuację. Kiedy urządzenie wykorzystywane w terapii uległo uszkodzeniu, ale żaden z systemów kontrolnych tego faktu nie oznajmił, fizjoterapeuta nie ponosi moralnej odpowiedzialności za źle wykonany zabieg. Ponoszenie odpowiedzialności moralnej nie jest również możliwe, gdy osoba działa pod przymusem wewnętrznym

moral conditions binding in the society and the institution they work in. That knowledge will allow the therapist to have proper relations with the employer, co-workers and patients. The relations should be most of all based on professional values, such as reliability, diligence and accuracy; social values, such as loyalty, solidarity, communicativeness; human values, such as friendliness, generosity, empathy etc. Thus, bearing responsibility is its widest context. It may seem that it is also the most difficult one to clearly and precisely define. Its elements are so diversified in terms of quality, such as personality predispositions, education, professional qualifications, upbringing, personal culture, morality etc. Nonetheless, only appreciation of those so diversified elements, which are not entirely defined, allows one to passively take responsibility for the work place, co-workers, patients, but also for local environment where the institution functions, its co-operators, clients etc. Bearing responsibility in the best way prepares the physiotherapist to take responsibility which in turn may be defined as psychological readiness for action. An employee is ready to take responsibility for their own actions, when they are aware of circumstances and possible consequences. Only then are they able to act without worrying that they will be called to account for by the employer, union or the court of law. Therefore it may be assumed that legal as well as professional responsibility is reflected in a situation of bearing responsibility, taking responsibility and being called to account for one's actions.

However, there is also moral responsibility to be considered. It is related to individual actions of people who: 1) have the knowledge necessary for action, 2) are aware of that knowledge, 3) have a chance to take actions that are adequate for a given situation and are independent. Moral responsibility covers both bearing and taking responsibility. If the aforementioned conditions are not met or are limited, then we can say there is no or limited moral responsibility. Nevertheless, it does not mean that for legal and professional responsibility self-awareness is not important. It is, yet it does not necessarily need to be taken into consideration while evaluating an action or its consequences. However, in establishing moral responsibility awareness of the person who is taking action is always essential. And thus the physiotherapist cannot take moral responsibility for carrying out a procedure which goes beyond their professional competence, even if their superior demands the procedure is carried out. Moral responsibility explicitly assumes that with their actions the physiotherapists should not consciously endanger health and life of their patients.

Moral action is not possible when circumstances go beyond the therapist's control since in such a situation the therapist is not able to take an independent decision which would be the basis for an action suitable for the circumstances. The following example illustrates the aforementioned situation. When a device or a piece of equipment used for a particular procedure is damaged, yet none of the control systems shows it, the physiotherapist is not morally responsible for a poorly carried out procedure. Bearing moral responsibility is also not possible, when someone is acting under duress whether it is internal or external. Besides both kinds of duress occur at the same time, creating mutual relations, actions and dependencies. Internal duress should be understood as most of all acting under the influence of strong emotions. In standard situations people usually control their emotions, however, in extreme circumstances caused by, i.e. an illness or an event, such as death of someone close, controlling emotions becomes very difficult or sometimes

bądź zewnętrznym. Zresztą obydwa rodzaje przymusu zazwyczaj współwystępują tworząc wzajemne relacje, oddziaływania i zależności. Pod pojęciem przymusu wewnętrznego należy rozumieć przede wszystkim działania pod wpływem silnych emocji. W standardowych sytuacjach osoby zwykle kontrolują własne emocje. Jednakże zdarzają się okoliczności ekstremalne, wywołane np. przez chorobę lub jakieś zewnętrzne zdarzenie, np. śmierć bliskich, kiedy zapanowanie nad afektami wydaje się niezwykle trudne bądź wręcz niemożliwe. Stąd też fizjoterapeuta nie ponosi moralnej odpowiedzialności wobec pacjenta, który doznał krzywdy wskutek zaburzenia świadomości lub utraty kontroli nad własnym ciałem w stanie silnych emocji.

Zakres pojęcia przymusu zewnętrznego jest nieco szerszy. Obejmuje on bowiem takie sytuacje, jak użycie siły fizycznej, spowodowanie zagrożenia zdrowia lub życia osoby bądź jej bliskich, szantaż, zastraszanie i inne, które wywierają skuteczną presję uniemożliwiającą podjęcie swobodnej decyzji oraz działanie. W praktyce zawodowej może się zdarzyć, że pracodawca będzie zmuszał pracownika do wykonywania niemoralnych działań, szantażując konsekwencjami finansowymi, odebraniem dodatkowych przywilejów bądź nawet utratą pracy. Czy można wówczas jednoznacznie przyznać, iż za czynności te pracownik nie ponosi odpowiedzialności moralnej? Otóż nie. Jeżeli bowiem czyny fizjoterapeuty bezpośrednio doprowadziły do krzywdy pacjenta, to bez względu na zewnętrzne okoliczności ponosi on, przynajmniej częściową, odpowiedzialność moralną. Jeżeli zaś niemoralne działania pracownika zostały odkryte wskutek przeprowadzonej kontroli, ale nie doprowadziły one do bezpośredniej krzywdy pacjentów, lecz nadmiernie obciążły budżet placówki, to odpowiedzialność moralną ponosi przede wszystkim pracodawca, który zmuszał pracownika do wykonywania niemoralnych działań. Stąd też w wypadku określenia odpowiedzialności (moralnej) za własne czyny w kontekście nacisków, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, zawsze konieczna jest indywidualna analiza okoliczności medyczno-psychologiczno-społecznych, które mogły mieć zasadniczy wpływ na owe czyny.

Mam nadzieję, że przedstawione rozważania ukazały wagę i znaczenie odpowiedzialności w praktyce zawodowej fizjoterapeuty. Dzięki pracy zgodnej z założeniami *Kodeksu Etyki Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej* pracownik potrafi sprawiedliwie i z godnością odnosić się do innych osób, uwzględniać ich indywidualne cechy oraz uwarunkowania środowiskowe. Znając swoją wartość podobnego podejścia może także oczekiwać od swoich pracodawców, kolegów oraz pacjentów. Odpowiedzialny fizjoterapeuta to nie tylko znakomity praktyk, to przede wszystkim dobry człowiek, który nie waha się wziąć odpowiedzialności za współwychoowanie kolejnych pokoleń wartościowych obywateli.

impossible. Thus, the physiotherapist bears no moral responsibility in relation to a patient who was hurt due to mental disorders or losing control over their own body because of strong emotions.

It seems that external duress covers more, since it concerns situations where physical force is used, putting someone's health or life at risk, blackmail, terrorising and other forms of pressure which make it impossible to take an independent decision and acting upon it. It practice it may happen when, for instance, an employer forces an employee to carry out immoral actions by threatening them with financial consequences, depriving them of privileges or losing their job. Then, can it be said that the employee bears no moral responsibility? No. If the actions of the therapist directly cause the patient harm, then regardless of the external circumstances the therapist is at least partly morally responsible. If the immoral actions of the employee were discovered due to the carried out control, yet they did not cause any harm to the patients, but overloaded the budget of the institution, then the moral responsibility falls on the employer who forced the employee to carry out the immoral actions. Therefore in the case of evaluating moral responsibility in the context of internal or external pressure, it is always necessary to individually analyse the medical, psychological and social circumstances which may have significantly influenced the actions in question.

The author hopes that the aforementioned considerations revealed the importance and role of responsibility in professional practice of the physiotherapist. Thanks to working according to the assumptions presented in *The Code of Ethics of the Physiotherapist of the Republic of Poland*, an employee is able to fairly and with dignity treat others, considering their individual characteristics as well as environmental conditions. When one knows one's worth, they can expect the same treatment from their employers, colleges and patients. A responsible physiotherapist is not only an excellent specialist, but most of all a good person who does not hesitate to take responsibility for training further generations of people of worth.

Piśmiennictwo

References

- [1] Jedynek S. (red.) *Mały Słownik Etyczny*. Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1999, 186.
- [2] Blackburn S. (red.) *Oksfordzki Słownik Filozoficzny*. Książka i Wiedza, Warszawa 2004, 268.
- [3] Ingarden R. *Książeczka o człowieku*. Wydawnictwo Literackie, Warszawa 1987, 77, 81, 73-74.
- [4] Singer P. *O życiu i śmierci. Upadek etyki tradycyjnej*. PiW, Warszawa 1997, 197.
- [5] Szewczyk K. *Wychować człowieka mądrego. Zarys etyki nauczycielskiej*. WN PWN, Warszawa-Łódź 1999, 54.
- [6] Kiebzak W., Gieremek K., Florczyk M., Kiljański M., *Kodeks Etyki Fizjoterapeuty Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] <http://www.fizjoterapia.org.pl/kodeks.pdf>.

Adres do korespondencji: Address for correspondence:

Krzysztof Pezdek
Wydział Fizjoterapii
Akademii Wychowania Fizycznego
al. I. J. Paderewskiego 35
51-612 Wrocław
krzysztof.pezdek@awf.wroc.pl

Wpłynęło/Submitted: III 2010
Zatwierdzono/Accepted: III 2010